

УГАШЕНА ОГЊИШТА

Пребиловци (Херцеговина) 1941-1945.

**„Нека господ умудри
и нас и непријатеље наше.
Будимо људи,
као што Бог жели
и што очекује од нас“.**

*Патријарх српски Г. Павле
у Пребиловцима, 1991. године*

У селу Пребиловци и његовим засеоцима Кулине, Грлић, Брдо, Ријевци, Мрвићи и Краварица живјело је око 1000 становника. Од Илиндана, 2. августа до Госпојине, 28. августа 1941. од десеторо чељади, у просјеку, погибију је избјегло само једно.

Преостале је стигла злочиначка усташка рука и од ње су умирали мученичком смрћу у дубинама Шурманачке јаме и на још десетине мјеста у селу и његовој околини. Многе дјевојке, жене и дјевојчице су силоване. Жива дјеца и њихове мајке гурнути су 6. августа у јаму Голубинку. Угашено је 36 огњишта, из 61 породице нико није преживио. Ова публикација, чије је објављивање било могуће захваљујући сакупљеној грађи у завичајном порталу Пребиловци – село на интернету, посвећена је њима са жељом да буде допринос култури сјећања. Посвећена је онима којима нема ко, од уже родбине, запалити свијећу и учинити помен. Сјећање је брана забораву. Зар је могуће заборавити 36 угашених огњишта и 61 истребљену породицу са 227 чланова?

Само 174 становника Пребиловаца преживјела су истребљење; 5 жена, 6 дјевојака, 5 дјевојчица до 15 година и 158 мушкараца међу којима су била 23 дјечака

до 15 година и само тројица рођена од 1930. до 1941. Током рата умрла су четири а у борбама је погинуло дванаест Пребиловчана*.

Од октобра 1941. године Пребиловци су били слободна територија. Овдје су сигурно склониште нашле бројне српске породице из других села. „И тада се догодило чудо; старци и удовци почели су да се жене. Проговорила је земља. Проговорио је живот“, (Бранко В. Радичевић, 1959. године). Прво дијете рођено у рату било је посмрче. Друго, из првог брака преживјелих Пребиловчана, рођено је 1942. године. Са мајкама које су се други пут удале или су се вратиле у родне Пребиловце доселило се 17 дјеце. Током рата по други пут склопљена су 43 брака. У другом браку преживјелих рођено је 18 дјевојчица и 19 дјечака који су понијели имена своје уморене браће и сестара. У Пребиловцима, забиљежимо и тај податак, позната су имена 284 убијене дјеце од једног дана до 15 година старости.

Пребиловци су из Другог свјетског рата изашли са 255 становника.

* Током рата погинули су и једини преживјели у породици Душан Булут-Лоло, Митар Трипковић и Светко Драгићевић, чиме се број угашених огњишта повећао. Трагови злочина из 1941. трајно су присутни у историји села. Понајвише је то видљиво због насилне смрти готово три стотине дјеце (познати су подаци по имену и перзиму за 284 дјеце). Директна посљедица рата је и одложено гашење већег броја некад вишечланих породица из којих је 1941. преживио само по један члан. Таквих је било 23. У тим породицама прије злокобног августа 1941, године било је чак 99 чланова. Тако, од посљедица страдања у геноциду, угашено је преко 80 породица. Упокојењем Боже Кесе, који у другом браку није имао дјеце, угасило се то презиме у Пребиловцима. Трагедија Пребиловаца описана у антологијској репортажи пјесника Бранка В. Радичевића И стари се женили ради порода препознаје се и данас а могла се препознати упечатљиво и 1964. године. Тада четири ђака првака Миленко (Јахура), Милан и Душан (Драгићевић) и Дамјен (Трипковић) полазе у први разред основне школе и прате их, први дан у школу, њихови очеви Марко, Никола, Милан и Јован. Друге првачиће тог времена па и данас, пратили су и прате родитељи просјечне старости око 30 година. Пребиловачке првачиће пратили су тада родитељи од 52 до чак 71 године старости. Школе у Пребиловцима одавно нема а посљедњи ученик била је Драгица (Манојло) Шарић (1959-1996) која је сама чинила цијели први разред.

ЊИХОВА ОГЊИШТА СУ УГАШЕНА*

Стана

Арнаут (Луке) Стана, (32), учитељица у основној школи „Краљ Милутин“. Рођена је у Метковићи (Хрватска). Учитељску школу завршила је у Мостару. Прво учитељско мјесто било је на Раби (село недалеко од Метковића у Хрватској). Прије него је премјештена за учитељицу у Пребиловце, службовала је и у Габели (код Чапљине). Другог дана напада усташких снага на Пребиловце 5. августа 1941. године, учитељица Стана Арнаут доживјела је судбину већине становника села. Након мучења, пред зградом школе у којој је радила, заклана је и бачена у оближњу Ждракановића башчу, испред школе која се касније нашла испод паркиралишта за аута. Унакажено тијело своје учитељице касније су пронашли мјештани и сахранили у мјесном гробљу, у породичној гробници Милана Булута-Каримана. Од 2016. године у селу постоји библиотека која носи име посвећене учитељице Стане Арнаут. Библиотека располаже са преко 3000 библиотечких јединица.

* На првом мјесту, по азбучном реду, уписано је презиме, име оца, име носиоца домаћинства, затим старост у вријеме погибије те датум и мјесто на којем су недужни људи лишени живота. Име и презиме носилаца домаћинства је болдовано. Мајке убијених домаћина налазе се у породичном списку на трећем мјесту, посмје домаћина и његове супруге. Фотографије и биљешке које прате овај јединствени поменик преузете су са завичајног портала Пребиловци – село на интернету. Уз то, уколико на завичајном порталу постоји запис о појединој личности или породици отворен је линк према том запису (линковани текст је браон боје). Довољно је да читаоци ове публикације, на завичајном порталу Пребиловци – село на интернету, притисну на дио текста обојен браон бојом и да дођу до ширех прилога о појединцу или породици о којима је ријеч.

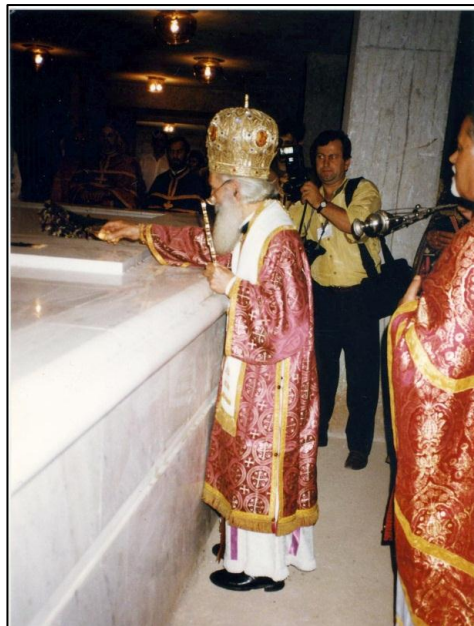
Банђур (*Ристе*) **Симо** (43), 4. август, Пребиловци,
Банђур (Ђоке) Јока (40) рођ. Драгићевић ж. Симе, 6. август, Шурманци
Банђур (Митра) Мила ж. Ристе (65), 6. август, Шурманци
Банђур (Симе) Нада (6), 6. август, Шурманци
Банђур (Симе) Данило (4), 6. август, Шурманци
Банђур (Симе) Костадин (2), 6. август, Шурманци
Банђур (Симе) Ристо (1), 6. август, Шурманци
Банђур (*Саве*) **Марко**^{*} (50), 5. август, До испод села,
Банђур (Стевана) Ђурђа (49) рођ. Мркић ж. Марка, 6. август, Шурманци
Банђур (Марка) Ђурђа (14), 6. август, Шурманци
Банђур (*Ђуре*) **Лазар** (27), 8. август, Гостиљац,
Банђур (Митра) Јевросима (23) рођ. Булут ж. Лазара, 6. август, Шурманци
Банђур (Јове) Анђа (65) рођ. Андрић ж. Ђуре, 6. август, Шурманци
Банђур (Лазара) Вукашин 6. мјесеци, 6. август, убијен у Грлићу

^{*} Стара је традиција бирања чувара поља (пољара како кажу у селу). Најмање два вијека био је то најважнији општи посао у селу. Ваљало је сачувати ираде од сваке врсте штете. Посљедњи пољар прије Другог свјетског рата био је Марко Банђур. Пољара су плаћали домаћини, оном количином жита по дулumu обрадиве земље која се договорила на сабору. Имали су право стоку коју нађу у штети притворити и наплатити *халсарину* а цијена је, такође, одређивана на сабору. На сабору је бирана и комисија која би процјењивала висину штете која би се учинила сељацима. Штету која је имала посебан израз – *кметовање* намиривао је власник стоке која је учинила штету. Или пољар ако је он био одговоран за учињену штету. Избор пољара увијек је био велики догађај у селу. Лијепа и дуговјека традиција.

У првим мјесецима Другог свјетског рата, у Доњој Херцеговини, Независна Држава Хрватска ликвидирала је на свиреп начин око 4000 Срба. Само у Пребиловцима убијено је више од осам стотина људи. Већина је живот скончала у крашким јамама на подручју Доње Херцеговине.

На почетку деведесетих година прошлог вијека отворена је забетонирана Шурманачка и дванаест других јама у Доњој Херцеговини. Невиним жртвама обезбјеђена је достојна сахрана у крипти храма у Пребиловцима посвећеног Сабору српских светитеља и пребиловачких новомученика.

Догодило се то тачно пола вијека након злочина, 4. августа 1991. године. Свету архијерејску литургију служио је патријарх српски Павле који је за земаљског живота три пута боравио у Пребиловцима.

Непуну годину касније храм је са посмртним остацима жртава, уништен разорним минама. Било је то у јуну 1992. године после напада и прогона становништва од стране комбинованих снага Хрватске војске, Хрватског вијећа одбране (ХВО) и Хрватских одбрамбених снага (ХОС). Окосницу ових снага чиниле су; 156. бригада ХВ и 1. бригада ХВО Чапљина.

Напокон у уторак 30. маја 2007. године и 8.30 часова почели су радови на откопавању Спомен цркве у Пребиловцима. Радовима је руководио археолог др Александар Ратковић. Пронађен је само један мали дио посмртних остатака жртава. Истраживања је окончао СНД „Пребиловци“ из Београда 2008. године. О каквом је злочину ријеч говори и податак да су људске кости и зуби пронађени утиснути у бетон. За поновљени злочин у Пребиловцима нико није одговарао.

Овдје је, фотографија десно, била црква посвећена Сабору српских светитеља и пребиловачких новомученика. Данас се овдје налази један од најљепших храмова у свеколиком православљу посвећен Васкрсењу Христовом.

Аутори фотографија: Ацо Драгићевић,
Стојан Ђорђевић и Олоф Неслунд.

Брњашић (*Симе*) **Ристо** (69), 10. август, Морин оток

Брњашић (Трипка) Дана (65) рођ. Драгићевић ж. Ристе, 6. август, Шурманци

Брњашић (Ристе) Олга (21), 6. август, Шурманци

Брњашић (*Ристе*) **Радослав** (34), 12. август, Отоци

Брњашић (Ристе) Мила (32), рођ. Екмечић ж. Радослава, 6. август, Шурманци

Брњашић (Радослава) Миливоје (10), 6. август, Шурманци

Брњашић (Радослава) Драгиња (8), 6. август, Шурманци

Брњашић (Радослава) Момчило (5), 6. август, Шурманци

Брњашић (Радослава) Васо (2), 6. август, Шурманци

Брњашић (*Ристе*) **Симо** (30) 15. август, Морин оток

Брњашић (Јове) Деса (28), рођ. Шарић ж. Симе, 14. август, Морин оток

Брњашић (Симе) Власимир (8), 14. август, Морин оток

Брњашић (Симе) Даница (2), 14. август, Морин оток

Брњашић (Симе) Сена (5), 14. август, Морин оток

Брњашић (*Ђуре*) **Јока** (51) рођ. Екмечић, удова Пере, 4. август Пребиловци

Јелка

Булут (Спасоја) Јелка (36) рођ. Банђур удова Новице, 6. август, Шурманци
 Булут (Новице) Даница (12), 6. август, Шурманци
Булут (Лазара) Илија (36), 4. август, Мрвићи
 Булут (Ристе) Мара (36) рођ. Бабић ж. Илије, 10. август, Орахов до
 Булут (Јове) Анђа (75) рођ. Ждракановић ж. пок. Лазара, 6. август, Шурманци
 Булут (Илије) Милорад (11), 10. август, Орахов до
 Булут (Илије) Неђа (6), 10. август, Орахов до
 Булут (Илије) Спасоје (3), 10. август, Орахов до,
Булут (Лазара) Јово (34), 10. август, Гробље,
 Булут (Љубе) Деса (30), рођ. Костадиновић ж. Јове, 6. август, Шурманци
 Булут (Јове) Митар (3), 6. август, Шурманци
Булут (Васе) Јока* (51) рођ. Спахић ж. Јове, 6. август, Шурманци
 Булут (Јове) Неђа (22), 6. август, Шурманци
 Булут (Јове) Милорад (14), 6. август, Шурманци
Булут (Николе) Стојка (64) рођ. Медан ж. Љубана, 6. август, Шурманци
 Булут (Љубана) Доста (32), 6. август, Шурманци
 Булут (Љубана) Дара (21), 6. август, Шурманци
 Булут (Љубана) Милева (17), 6. август, Шурманци.
Булут (Симе) Мила (44), рођ. Екмечић уд. Ђуре, 6. август, Шурманци
 Булут (Ђуре) Даница (16), 6. август, Шурманци
 Булут (Ђуре) Радојка (13), 6. август, Шурманци

Милева

Даница Ђурина

Радојка Ђурина

* Данило Булут Барон, срео се у селу са дјевојком Јоком Медић која је након 14 дана, изашла из скровишта гдје се скривала од усташа тог злокобног августа '41. Скровиште је било на тавану куће испод цријепа. Обавјестио је Данило да се њен младић Милан Булут-Бего крије у пећини испод Црноглава. И Јока је отишла код свог Милана. Тада су се састали и нису се растајали до смрти, послјије последњег рата, у избјеглиштву – у Требињу.

На породичној гробници Милан је овјековјечио овај епитаф.

”Заједно се родисмо,/ Од дјетињства љубав водисмо/ Заједно шесторо дјеце изродисмо./ Ти најљепша жено,/ За тебе живим и за Тебе ћу умријети”

Иза њих, поред шесторо дјеце, остало је и шеснаесторо унучади.

Шта би било да није било рата? Пребиловци би били град!

Навратите у Пребиловце у којим се дуго није чуо „људски глас, ни цвркул птица, ни хрзање коња...” Дочекаће вас село које се, у недостатку донација, полако диже из рушевина. На улазу у васкрело село, с лијеве стране, налази се храм Васкрсења Христовог, један од најљепших храмова у свеколиком православљу.

Булут (*Спасоја*) **Бошко** (70), 14. август, До испод села,
 Булут (Јове) Милева (70) рођ. Надаждин ж. Бошка, 6. август, Шурманци
Булут (*Бошка*) **Бранко*** (28), 15. август, Морин оток
 Булут (Ђорђа) Станка (23) рођ. Шупљеглав ж. Бранка, 6. август, Шурманци
 Булут (Бранка) Савка (3), 6. август, Шурманци
 Булут (Бранка) Рајка (2), 6. август, Шурманци
Булут (*Лазара*) **Саво**, (38), 28. август, Пребиловци,
 Булут (Љубе) Стана (36) рођ. Шакота ж. Саве, 6. август, Шурманци
 Булут (Саве) Милева (13), 6. август, Шурманци
 Булут (Саве) Војислав (4), 6. август, Шурманци
Булут (*Јове*) **Данило** (21), 25. августа у Пребиловцима,
 Булут (Симе) Митра (60) рођ. Чавалуга удова Јове, 6. август, Шурманци
 Булут (Јове) Боса (36), 6. август, Шурманци
 Булут (Јове) Сава (22), 6. август, Шурманци
Булут (*Тодора*) **Митар** (61), 14. август Морин оток,
 Булут (Спасоја) Ана (54) рођ. Шарић ж. Митра, 6. август, Шурманци
 Булут (Митра) Фимија (20), 6. август, Шурманци
Булут (*Мишка*) **Божица** (43) рођ. Ијачић уд. Обрена, 6. август, Шурманци
 Булут (Обрена) Милена (14), 6. август, Шурманци
 Булут (Обрена) Василија (11), 6. август, Шурманци
Булут (*Ристе*) **Илија** (36), 14. август, Морин оток
 Булут (Ђоко) Наста (34) рођ. Драгићевић, ж. Илије, 6. август, Шурманци
 Булут (Илије) Мирјана (11), 6. август, Шурманци
 Булут (Илије) Нада (9), 6. август, Шурманци
 Булут (Ристе) Цвија (35) 6. август, Шурманци

Мишар

Милена

Фимија

* У вријеме када је село живјело искључиво од земљорадње, посебну пажњу држава а и сељаци посвећивали су унапређењу пољопривреде и заштити усјева на њивама. Знале су се организовати чак и пољопривредне изложбе. А, на изложбама и алатке рукодјело сељака направљено од дрвета. Са једном таквом алатком коју је назвао *чегрталка* – *чувар бостаништа* коју је покретао и најслабији вјетрић на изложбу у Мостару стигао је Бранко Булут. Вратио се са наградом и позивом да се појави и на изложби у Сарајеву која је пратила Свескопске спортске сусрете.

„На Долу, Ораховом Долу, одмах иза кланца који је усташа школац, имао је капу на глави са бројем четири, одградио врхом пушчане цијеви. Јања Бошкова завика: ‘Има ли иког овдје да нас спаси?’. У исти мах плотун је одјекнуо... Одјекнуо је плотун... У страху набацим капутић на главу. Пуцњи одјекују. Погледам око себе видим да сви леже на земљи. Тада ми се ноге просто посјекоше. Пао сам потрбушице, са капутићем преко главе. Оштрим гласом усташа пита: ‘Има ли ико жив’. Таман сам заустео да се јавим кад прасну пушка и препознајем врисак Милорада Илијина који је стајао пет шест корака од мене. Чујем усташе како се прсе, смију и кикоћу. Говори један како он вјерује само кад се гађа у сепет. Мени срце лупа, чини ми се подиже ме од земље и видјеће да сам жив. Ја бих се закопао у земљу да могу. Одоше, чујем по гласу да се удаљавају. Још сам лежао на земљи непомичан док нису замакли преко Нокца.

Подигнем капут десном надлактицом и видим да је изрешетан пушчаним мецима. Опет ме ухвати страх. Гледам испод капутића и видим на Погледном куку нека прилика. Главу вратим земљи. Домало пажљиво испитујем је ли то стварно неко жив. Пошто се не помјера закључим да је то дрво. Дрво а не људско биће. Мајка је поред мене. Мртва. Опасала ме смрт на сваку страну, тишина и страх. Успут ми је мајка говорила да узмем новчаник и да бјежим. Нисам хтио. Сада морам бјежати. Поскочио сам на ноге, узео капутић и муњевито претрчао до зеленика, иза кланца. Одатле сам отишао на Кошћелу“.

*Из свједочења Ђетка Драгићевића који је преживио стрељање у Ораховом долу августа 1941. године. Приповијест о њему на звичајном порталу налази се од 2007. године под насловом **Ђетко**.*

Драгићевевић (Марка) Симо (45), 14. август, Морин оток
 Драгићевић (Ђуре) Милева (42) рођ. Мракић ж. Симе, 6. август, Шурманци
 Драгићевић (Симе) Зора (15), 6. август, Шурманци
 Драгићевић (Симе) Богдан (14), 14. август, Морин оток
 Драгићевић (Симе) Милорад (11), 10. август, Брдо
 Драгићевић (Симе) Сава (7) 10. август, Брдо
 Драгићевић (Симе) Гојко, (7) 6. август, Шурманци
 Драгићевић (Симе) Љубица (4), 6. август, Шурманци
Драгићевић (Михе) Јован (80), 13. август, Брдо
 Драгићевић (Јована) Илија (32), 14. август, Морин оток
 Драгићевић (Јована) Јока (25), 6. август, Шурманци
Драгићевић Јања (61), рођ. Марушић, удова Ристе- Шеха, 6. август, Шурманци
Драгићевић (Илије) Милош* (70), 4. август, Хутово благо
 Драгићевић (Јове) Јула (68) рођ. Ђурасовић ж. Милоша, 6. август, Шурманци
Драгићевић (Милоша) Нико (30), 14. август, Морин оток,
 Драгићевић (Митра) Илинка (30) рођ. Брњашић ж. Нике, 6. август, Шурманци
 Драгићевић (Нике) Даница, 1 мјесец, 6. август, Шурманци

Јока

* Милош је био старац, невелик растом, слијеп у једно око. Велико загонетало. Ласно је, што би наши стари рекли, животне догађаје претварао у риме, остављајући их народу да даље збија шале са актерима тих догађаја и да их преносе даље. Шалио се прво на свој рачун „Хајдемо Јуле спават/ бувама гузице дават“, на рачун својих ближњих, а онда и свих у селу. Његова рима је вјерна и упечатљива слика живота на тадашњем селу: Овјековјечио је и младалачке несташлуке и ситне пољске крађе... Смишљао је у тренутку. На питање неке од Екмечуша, кад је пролазио кроз Грлић за Мрвиће, гдје је живјео, „Виће ли ће моју ћецу?“, одговорио је „Ено их код Прдоце, пију воде из некакве боце“. Захваљујући Милошевим кратким досјеткама, данас ми сазнајемо како је било тешко изаћи из патријархалног начина живота. До овог времена сачувани су примјери како је у породици дочекивана удаја дјевојке за свог изабраника а коју породица није, из разних разлога, одобравала. У Милошево вријеме, био је смртни гријех и велика срамота да дјевојка зазбавни прије удаје. А, било је и таквих догађаја за које сазнајемо захваљујући Милошу, „Чије Ранче по Грлићу скаче?“ Незадовољан процјеном дувана на ваги, у вријеме Аустро-Угарске, на питање процјенитеља; „У коју ћемо ово домаћине?“ (коју класу квалитета да додјели дувану), Милош је одговорио: „У ту за тобом, господине.“

Драгићевић (Које) Милан (44), 14. август, Гробље,
 Драгићевић (Које) Сока (51), 28. август, Брегава,
 Драгићевић (Које) Стана, (41), 10. август, До испод села
Драгићевић (Јове*) Славко (31), 4. август, Мрвићи – Мачја љут,
 Драгићевић Ружа (60) рођ. Витковић удова Јове, 6. август, Шурманци
 Драгићевић (Јове) Боса (23), 6. август, Шурманци
Драгићевић (Аћима) Ђоко (72), 13. август, Морин оток,
 Драгићевић (Митра) Риста (70), рођ. Драгић ж. Ђоке, 6. август, Шурманци
Драгићевић (Ђоке) Аћим (35), 13. август Морин оток,
 Драгићевић (Митра) Крстиња (35) рођ. Шарић ж. Аћима, 35, 6. август, Шурманци
 Драгићевић (Аћима) Вукашин (8), 13. август Морин оток,
 Драгићевић (Аћима) Шпиро (5), 6. август, Шурманци
 Драгићевић (Аћима) Митра (3), 6. август, Шурманци

* Почетком 20. вијека, септембра 1908., у Чапљини је формиран пододбор Српског просвјетног и културног друштва „Просвјета“. У ужем руководству је био *Јово Драгићевић*. У то вријеме формира се и Соколска организација. Заједно имали су немјерљив допринос у животу села. Руководство сокола чинили су; *Видоје Шарић* (старјешина), његов замјеник *Огњен Ждракановић*, *Анђелко Булут* секретар а његов замјеник *Анђелко Ждракановић*, *Данило Булут* обављао је улогу благајника, *Душан Надаждин* био је задужен за питања просвјете, *Милан Шарић* повјереник за штедњу док је *Илија Ђук* био задужен за питања пољопривреде, а *Бранко Булут* за рад са омладином, *Коста Екмечић* бринуо је о питањима здравства док је улогу домаћина обављао *Лазар Надаждин*. *Манојло Булут* био је вођа спортске секције а *Михо Булут* његов замјеник („Соколски зборник“ за 1934/35, уредник *Анте Брозовић*). Пододбор Просвјете снажно ће утицати на ширење културних активности. У селу, пуном младости, са ентузијазмом се кренуло у буђење културног живота. Формира се и група које је почела припремати мање скечеве и изводити их пред мјештанима код Брњашевог дућана и на другим мјестима гдје су се свечаним данима и недјељом окупљали мјештани. Заинтересованост за рад „Дилетантске групе“, како се звала, допринјеле доношењу одлуке да школа, о чијој се изградњи све више говорило у селу, има уз велику школску учioniцу и позорницу. Школску зграду село је добило 1924. године. Понијела је име „Краљ Милутин“. Зграда основне школе у два посљедња рата је рушена и паљена али је приликом њеног обнављања позорница сачувана и кориштена. Посебно је то било шездесетих и седамдесетих година прошлог вијека. Некадашња зграда основне школе претворена је, послје подизања друге школске зграде са двије учioniце и станом за учитеља, у Дом културе. Школа је престала са радом 1971. године. Зграда је данас рушевина. Послје обнове Дома културе (2008.) преименован је у Културни и духовни центар „Свети Краљ Милутин“. Зграду је обновило Српско-национално друштво „Пребиловци“ из Београда. Данас је ту стална изложба фотографија и других докумената о злочину у Пребиловцима а у некадашњем стану свете учитељице *Стане Арнатут* данас је библиотека која носи њено име.

Почетак литије од културног и духовног центра Свети краљ Милутин (некадашња сеоска основна школа која је носила исто име). На почетку литије посмртни остаци остатака недужних жртава који су пронађени у рушевинама минираног храма. Ту су били сахрањени након повратка из херцеговачког подземља, тринаест крашких јама. Након архелошких радова пронађени посмртни остаци били су похрањени у некадашњој згради основне школе. Тако су повратници у разрушено село и жртве из крашких јама битисали заједно у селу чекајући другу сахрану која се догодила 8. августа 2015. године.

14

Снимио: Жељко Кузман

Храм Васкрсења Христовог пројектовао је познати архитекта Предраг Пеђа Ристић из Београда. Обнову порушеног храма у Пребиловцима Ристић је понудио „као сликостојитељку архитектуре комплекса цркве Васкрсења са црквом Светог Гроба у Јерусалиму“. Наравно, није ријеч о дословној копији већ потпуно новом пројекту којим је аутор дух и атмосферу јерусалимског храма пренио у наше Пребиловце. Овај храм скромних димензија и неодолјиве љепоте сматра се једним од најљепших у свеколиком православљу.

Снимио: Ненад Благојевић

Црвена линија приказује пут голготе дјете и жена из Пребиловаца од 4. до 8. августа 1941. године. Крстови на карти обиљежавају мјеста погибје народа. На мјестима гдје је више од једног крста значи да је на том мјесту убијено више чељади.

Гротло јаме у Шурманцима, снимео 1961. године Милан Булут-Ђебер.

План Шурманачке јаме (горе), снимили Дејан Вучковић и Карло Михалус, цртао Дејан Вучковић.

Кад су археолози изнјели посмртне остатке неужних жртава Владо Булут (лијево) дочекао их је ријечима: „Ево наше ђеце“. Ту је уморено петоро његове дјече од 2 до 14 година старости. Овдје над јамом огромну количину туге и бола није издржало срце Трипка Трише Екмечића (75). Умро је ту 22. новембра 1990. године.

Снимио: Жељко Миличевић

Српска православна црква на засједању Светог Сабора 29/16 маја 2015. године прибројала је „Сабору Светих пребиловачке и доњохерцеговачке мученике које је Господ већ прославио у Царству небеском након њихове мученичке смрти и исповедништва“. У параклису храма налази се фреска која привлачи пажњу величином од тридесет квадрата и ликовима који одударају од фрески светитеља. На другим фрескама су светитељи који су били заштитници пребиловачких породица, Свети Никола, Свети Јован...док су ликови на фресци жене, дјеца и мушкарци различите животне доби из Пребиловаца. Фрескописац Александар Живадиновић овјековјечио је ликове Пребиловчана који су живјели у селу на размеђу 19. и 20. вијека и до половине 20. вијека на основу пронађених аутентичних фотографија. На посјетиоце храма, под Христовим окриљем, гледају једноставне виталне црте лица људи, жена и дјеце, светих новомученика, без дубоког трагичног карактера, занесених у сред животне свакодневице из које су отргнути не слутећи превару и помор који ће им се догодити у августу мјесецу 1941. године.

Екмечић (Илије) Урош (40), 14. август, Морин оток,
 Екмечић Јованка (38) рођ. Шакота ж. Уроша, 6. август, Шурманци
 Екмечић (Уроша) Даринка (16), 6. август, Шурманци
 Екмечић (Уроша) Никола (12), 13. август, Кошћела
 Екмечић (Уроша) Даница (11), 6. август, Шурманци
 Екмечић (Уроша) Милосавка (12), 6. август, Шурманци
 Екмечић (Уроша) Славко (6), 6. август, Шурманци
 Екмечић (Уроша) Славка 1 мјесец, 6. август, Шурманци

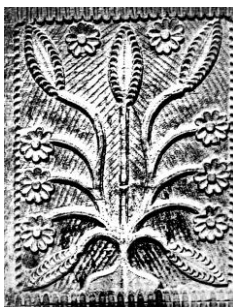

Максим

Ждракановић (Ђуре) Максим (50), 4. август, До испод села
 Ждракановић (Пере) Анђа (48) рођ. Ђук ж. Максима, 6. август, Шурманци
 Ждракановић Анђа (76) рођ. Стајчић ж. Ђуре, 8. август, Шкрка
 Ждракановић (Максима) Стоја (17), 8. август, Шкрка
 Ждракановић (Максима) Василија, (13), 8. август, Шкрка
Ждракановић (Лазара) Никола (62), 15. август, Шкрка
 Ждракановић (Лазара) Јока (58) рођ. Чавалуга ж. Николе, 6. август,
 Шурманци

Стоја

Мила

Ждракановић (Николе) Мила* (21), 6. август, Шурманци
Ждракановић (Ристе) Ђурђа (64) рођ. Булут, удова Саве, 6. август,
Шурманци

* Ова прича, забиљежена на завичајном порталу 2013., везана је за дјевојку Милу Ждракановић и њене родитеље од којих ни једна није преживјела злокобно лјето 1941. Испод Кулина, засека Пребиловаца- од језера Шкрке почињу обрадиве површине. Невелике, укљештене између два брда, мјештани су им надјенули одговарајуће име Мале Њиве. А, опет свака њива има своје име.

Једна од њих зове се *Орепак* и припада Ждракановићима. Мила Петковица (*друга супруга пок. Петка Булута 1924-2009.*), која се међу првима вратила у засеок Кулине, близу родне Лознице, гледајући ка родном селу испред своје куће преко Малих Њива које је добрано узимао коров, изустила је- а село запамтило, како неби жалила умријети, само да види барем једну њиву узорану у ували испод села.

И дочекала је Мила да Мале Њиве види као некад, обрађене и уређене. Повратници Миладин (Екмечић), Рајко (Булут), Небојша-Нешо (Булут), Илија и Бранко (Екмечић) са својим фамилијама обрађују сваки педаљ своје и земље комшија, лакше подносећи терет живота и кризе која се овдје, међу повратницима, који су се посветили земљорадњи, све мање примјећује. Небојша ће, једног дана, из Ждракановића Орепка донијети, након напорног радног дана, ову причу. Припремајући земљу за нови засад, на сунчаном дану његову пажњу привукло је понављање блеска са истог мјеста уређене земље. Био је то прстен са кириличким монограмом (слика горе десно) **М Ж**. Знајући чија је њива, није било тешко одгонетнути ко је могао бити власник тог прстена; Мила Ждракановић (21), кћерка Николина, једна од пет дјевојака Ждракануша које су остале вјечно младе; Спасојева Ковиљка (20), Илијина Јока (21), Митрова Драгиња (18), Максимове Стоја (17) и Василија (13) што се јаком задјевојчила те 1941. Остале вјечита тајна колико је Мили прстен донио радости и среће и којим поводом га је добила? Колико ли је бремене туге носила кад се прстен загубио приликом садње или бербе дувана или неким другим послом на Ждракановића Орепку под Кулинама? Милина сестра, нешто старија Софија, већ је била удата ту у село, у засек Грлић за Павла Екмечића. Прије свјетских ратова момци из села настојали су придобити за себе дјевојке из Пребиловаца. Забиљежено је чак 58 бракова између Пребиловки и Пребиловчана. Мада су се преживјели женили по други пут, још у ратно вријеме, задржали су до краја живота присне односе са родбином убијене супруге и дјеце.

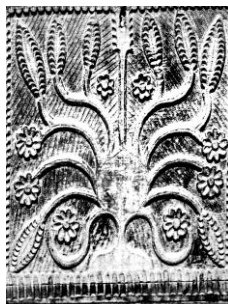
Прстен Миле Ждракановић, који је снимила Др Божица Ждракановић, данас чувају потомци Гојка Ждракановића који су обновили Ждракановића кућу у Пребиловцима.

Кесо (Мишка) Ђуро (60), 28. август, Брегава- бунар
Кесо (Павла) Стака (55) рођ. Марић ж. Ђуре, 6. август, Шурманци
Кесо (Ђуре) Мила (24), 6. август, Шурманци

Шћепо

Медан (Душана) Шћепо (34), 14. август, Морин оток,
Медан (Саве) Стоја (31) рођ. Пудар ж. Шћепо, 7. август, Краварица
Медан (Шћепо) Новица (12), 8. август, Краварица
Медан (Шћепо) Иконија (10), 8. август, Краварица
Медан (Шћепо) Миленко (7), 8. август, Краварица
Медан (Шћепо) Васо (2) 8. август, Краварица
Медан (Шћепо) Миладин (1), 6. август, Краварица
Медан (Душана) Бранко (27), 14. август, Морин оток,
Медан (Митра) Љубица (22) рођ. Пудар ж. Бранка, 8. август, Краварица
Медан (Бранка) Василија (2), 8. август, Краварица
Медан (Бранка) Љубомир (1), 8. август, Краварица

Медан (Јове) Богдан* (29), 14. август, Морин оток,
 Медан (Душана) Милева (27) рођ. Бодирога ж. Богдана, 10. августа, До испод села
 Медан (Богдана) Ристо 1 дан, 10. августа, До испод села

Милева

Боџдан

* Мајка Милева рађала је своје прво дијете, управо оног дана када су усташе опколиле село. Био је 4. август. За чудо Божије, они који су први стигли на врата Милевине куће имали су у себи сажалења према жени која рађа. Други који су наишли нису имали милости. Са Медановом и Надаждиновом чељади одвели су Милеву у До испод села. Тамо су јој над ископаном заједничком гробницом распорили утробу и извадили дијете. Мушко. Силом рођену бебу су убили и поново је, дајући јој име Јован, вратили у утробу мајке. Касније је Лазар Медан, јер отац дјетета Богдан није преживио покољ, у матичним књигама записао рођење дјетета. Дао му је име Ристо. Прикупљајући и провјеравајући податке о жртвама Пребиловаца, матичар Скупштине општине Чапљина Милојка Фазлаглић, Комисији која је то радила, издала је, наравно на основу документације, извод из матичне књиге за Ристу Медана.

„Ристо Медан. Отац Богдан, мајка Милева рођена Бодирога. Датум и година рођења: 6. август 1941. године. Година смрти 6. август 1941. године“. Брат Богданов Лазар као датум Ристиног насилног рођења и смрти пријавио је најтужнији дан у историји Пребиловаца, када је живот готово читавог села угашен код Арарових кућа у Шурманцима на брду Црница.

Јавност, Сарајево-Београд, април 1994. године

Драшња

Надаждин (Саве) Драгутин (27), 15. августа, Пребиловци

Надаждин (Илије) Радојка (25), рођ. Пухало ж. Драге, 6. август, Шурманци

Надаждин (Драгутина) Тугомир 3 мјесеца, 6. август, Шурманци

Надаждин (Саве) Лазар (50), 10. август, До испод села

Надаждин (Вуке) Љубица (47), рођ. Шотра ж. Лазара, 10. август, До испод села

Надаждин (Лазара) Драгиња (20), 6. август, Шурманци

Надаждин (Лазара) Славка (16), 10. август, До испод села

Надаждин (Лазара) Живко (9), 10. август, До испод села

Надаждин (Лазара) Стоја (5), 10. август, До испод села

Сава (Ристо) Надаждин*, припадао је трећој генерацији Надаждина у селу. Умро је 1934. године

* Надаждини су стара српска породица на подручју Доње Херцеговине. Старосједиоци су у селу Бољуни (Столац). Бољуни су познати по некрополи надгробних споменика- стећака о чијем поријеклу и припадности наука још увијек није рекла коначну ријеч. Поред Пребиловаца, Надаждини из Бољуни одавно су се населили и у Спљане код Коњица. У новија времена селили су се у Мостар, Сарајево, Београд. Родоначелник Надаждина из Пребиловаца бијаше Марко. Када се далеки предак Надаждина покренуо са Карпата, благо своје и по лијепом али и даждевитом времену држаше на отвореном. У Вуковом ријечнику постоји ова стара ријеч (*дажд – киша; дажда – кишица*). И незаобилазном Андрићу није била непозната (*"његова велика уста...сипала су речи, прави дажд од речи"*).

Примајући хришћанство за заштитника свог и надоласећег потомства далеки предак узео је Светог Јована Крститеља и понио је презиме Надаждин (*на дажд*). Јевто Дедијер наводи да од Надаждина потичу Радоши у Крушеву код Стоца. Више од два вијека то презиме је живо у Пребиловцима. Од 19 чланова ове породице август 1941. преживјела су само четири Гојко (32), Душан (32), Милан (29) и Данило (21). Данас само једна фамилија из седме генерације живи у Пребиловцима.

О постању насеља и поријеклу презимена у Пребиловцима М. Јахура објавио је књигу која се може посудити на читање у нашој библиотеци Стана Арнаут [док на звичајном порталу села постоји прилог групе аутора на исту тему.](#)

Астрида Бугарски, етнолог Земаљског музеја из Сарајева у другој половини минулог вијека, у два наврата, боравила је у Пребиловцима. Истраживала је **традиционалне облике стамбених зграда и културу становања**. Тада је настала серија фотографија које су, на срећу, сачуване. Снимљено је, тада, и више сандука за рухо*. Овај сандук, на фотографији горе, у руху је донијела у другој половини 19. вијека Митра Мандрапа из Клепаца која се удала за Спасоја Сухића. Обоје су погинули као седамдесетогодишњаци, Спасоје (75) у близини родне куће, на Брду (Сухића куће) а Митра (73) је са осталим женама и дјецом из Пребиловаца жива бачена у јаму код Арарових кућа у Шурманцима. Рат су преживјела само четири мушка Сухића од 28 станивника у засеоку Брдо (Сухића куће); Ристо (34), Милан (30), Новица (19) и Манојло (14). Рухни сандук сачували су Ристо и Олга Сухић. У рату 1992. године свака кућа у селу је запаљена. **Како су некад изгледале куће у којима су живјели Пребиловчани свједоче данас ријетке фотографије Астриде Бугарски.**

* *Украси којима је илустрована ова публикација потичу са рухних сандука које су дјевојке доносиле у руху (у рухном сандуку налазили су се лични поклони од младе за мадожењу али и за све укућане у новом дому). Етнолог Астрида Бугарски забиљежила је да су били власништво фамилија Драгићевић, Ћирић и Сухић и да су израђени у радионицама познатих мајстора из Коњица. Стари Пребиловчани Драгићевићи и Булути који су се, уз земљорадњу и риболов у Хутову благу, бавили и сточарством били су власници посједа на планини Варди изнад Коњица. Отида и објашњење како су рухни сандуци стизали у Пребиловце и Доњу Херцеговину који су доста удаљени од Коњица.*

Сухић* (*Ристе*) **Спасоје** (75), 6. август, Сухића градина

Сухић (Јове) Митра (73) рођ. Мандрапа ж. Спасоја, 6. август, Шурманци

Сухић (*Ристе*) **Илија** (72), 6. август, Црно брдо

Сухић (Аћима) Сока (70), рођ. Драгићевић ж. Илије, 6. август, Шурманци

Сухић (*Илије*) **Момир** (28), 14. август, Морин оток

Сухић (Љубана) Боја (26) рођ. Булут ж. Момира, 6. август, Шурманци

Сухић (Момира) Миладин (1), 6. август, Шурманци

Сухић (*Спасоја*) **Даринка** (33) рођ. Банђур ж. Николе, 6. август, Шурманци

Сухић (Николе) Љубо, (10), 14. август, Морин оток

Сухић (*Јове*) **Обрен** (55), Солунски добровољац, 14. август, Морин оток

Сухић (Лазара) Ђурђа (52) рођ. Чавалуга ж. Обрена, 6. август, Шурманци

Сухић (Обрена) Јово (11), 14. август, Морин оток

Сухић (Обрена) Мара (26), 6. август, Шурманци

Сухић (Обрена) Ковиљка- Кова (20), 6. август, Брдо-Пребиловци

Сухић (Обрена) Јока (17), 6. август, Брдо- Пребилови

Сухић (Обрена) Цвија (14), 6. август, Шурманци

Сухић (*Видоја*) **Мара** (40) рођ. Надаждин ж. пок. Саве, 6. август Брдо

Сухић (Саве) Милева (16), 6. август Брдо

Сухић (Саве) Ленка (14), 6. август Брдо

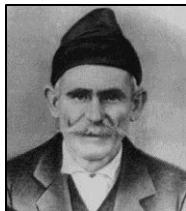
Сухић (Саве) Данило (12), 14. август, Морин оток

Сухић (Саве) Радојка (10), 6. август Брдо

Сухић (*Ристе*) **Анђа**, (55), 6. август, Брдо

Илија

Обрен

Даринка

* Производња дувана била је, некад, изузетно развијена у селу. Током читаве године, практично, радило се о дувану од клијања сјемена до демћења, слагања, чекија по чекија у дењак.... Рјечју ангажован је сваки члан породице на пословима око дувана. Завршавали су се *вагом у догани* (Станици за откуп и ферментацију дувана у Чапљини). Ако домаћин није био задовољан са процјеном квалитета дувана од стране процјенитеља, онда би рекао како је „изгорио“, или ако је био задовољан знао је рећи „*нисам изгорио, и одмах је добро*“. Више произвођача- пушача награђивани су позлаћеном кутијом. Кад је стари Сухић једаред дотјерао на вагу дуван одгојен на њивама у Зомиру и у Главиждолу, процјенитељ је најчешће говорио А или Б. Прва класа. Кад је на крају упитао има ли још (?) и сазнао да нема замолио је старину да стане на вагу. И колико је био килограма тежак, процјенитељ је дописао толико прве А. Била је то својеврсна награда за труд и рад али и увођење њива у доловима и вртачама око села у рејоне који дају дуван изузетног квалитета. На обећањима да ће се платити дуван добијали су се избори на подручју села између свјетских ратова.

Мила

Трипковић (Шћепана) Стана (58) рођ. Гело, удова Трипка, 6. август, Шурманци
 Трипковић (Трипка) Роса, (26), 6. август, Шурманци
Трипковић (Тодора) Милица (48), рођ. Драгићевић, уд. Николе, 6. август, Шурманци
Трипковић (Митра) Милош (28), 14. август Морин Оток
 Трипковић (Ђуре) Мила (27) рођ. Банђур, 6. август Шурманци

Тричко

Ћирић (Стојана) Ристо (76), 14. август, Краварица
 Ћирић (Војке) Цвија рођ. Мухић (65), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Ристо) Ристо (21), 14. август, Морин оток
 Ћирић (Момчила) Цвија (21), рођ. Буквић, ж. Ристе, 6. август. Шурманци
Ћирић (Саве) Трипко (60), 5. август, До испод села,
 Ћирић (Саве) Стана (48) рођ. Надаждин ж. Трипка, 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Стана (26), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Јока (21), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Даринка (19), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Сава, (17), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Радојка, (17), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Стоја (14), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Славојка (10), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Неђа (8), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Ангелина, (5), 6. август, Шурманци
 Ћирић (Трипка) Слободан (3), 5. август, До испод села

Даринка

Радојка

Стоја

Сава

Милеба

Ћук (Јове) Раде (30), 28. јуни, Видово поље, Столац
 Ћук (Јове) Смиља (26) рођ. Шушић, ж. Раде, 6. август, Шурманци
 Ћук (Раде) Јока (3) 6. август, Шурманци
 Ћук (Раде) Јовица, (2), 6. август, Шурманци
 Ћук (Раде) Марица, (1), 6. август, Шурманци
Ћук (Пере) Тодор (61), 4. август, Прокос
 Ћук (Митра) Ђурђа (50) рођ. Карадеглић, 6. август, Шурманци
 Ћук (Тодора) Стана (19), 8. август, Шкрка
 Ћук (Тодора) Милева (17), 6. август, Шурманци
 Ћук (Тодора) Анђа (14), 6. август, Шурманци,
 Ћук (Тодора) Олга (12), 6. август, Шурманци
Ћук Мара (49) рођ. Бјелица удова Јове, 6. август, Шурманци

Стана

Јевросима Симица

Шарић (Аћима) Јока (50) рођ. Драгићевић, уд. Симе, 6. август, Шурманци

Шарић (Симе) Јевросима (25), 6. август, Шурманци

Шарић (Петра) Ђорђе (27), 14. август, Морин оток

Шарић (Николе) Јелка (25) рођ. Драгићевић ж. Ђорђе, 6. август, Шурманци

Шарић (Ђорђа) Перо (3), 6. август, Шурманци

Шрић (Ђорђа) Милена (1), 6. август, Шурманци

Шарић (Митра) Петра (57) рођ. Ђорлука уд. Петра, 6. август, Шурманци

Шарић (Петра) Стана (33), 6. август, Шурманци

Шарић (Душана) Срећко (38), 14. август, Морин оток

Шарић (Илије) Босилка (33) рођ. Сухић ж. Срећка, 6. август, Шурманци

Шарић (Николе) Анђа (62) рођ. Медић удова Душана, 6. август, Шурманци

Шарић (Срећка) Даринка (13), 6. август, Шурманци

Шарић (Срећка) Љепосава (11), 6. август, Шурманци

Шарић (Срећка) Мира (9), 6. август, Шурманци

Шрић (Срећка) Душан (6), 6. август, Шурманци

Шарић (Срећка) Бранислав (3), 6. август, Шурманци

Шарић (Драге) Јован * (76), 4.август, Пребиловци

Шарић (Јована) Босилка- Боса, (28), 4. август, Пребиловци

Шарић (Николе) Дамјен (33) 24. јуни, код Бријеста у Чапљини

Шарић (Павла) Стана (30), рођ. Главаш, 6. август Шурманци

Шарић (Дамјена) Зора (6), 6. август, Шурманци

Шарић (Дамјена) Цмиља (3), 6. август, Шурманци

Шарић (Дамјена) Саво (1), 6. август, Шурманци

* Мисао овдашњег тежака изговарана са најмањим могућим бројем ријечи увијек је вјерно сликала вријеме и догађаје. Почесто прерастала је у пословицу. Од далеких тридесетих година минулог вијека и незапамћене суше, када је стока липсавала од жеђи, у селу се препричава ова мисао Јована Шарића, „Ама, нит' ја шта радим, нити кења пасе“. За велике љетне жеге Пребиловчани се присјете Јованове мисли који је и сам онемоћао, муку мучио он и његова магарица Божијим давањем – сушом која се у Херцеговини јавља сваког боговетног љета. У Пребиловцима, подигнутим од камена на камену и могла се примити ова мисао Вељке Ћирића која је прерасла у пословицу: „Мала шкаља велик камен држи“. Или: „У брду човјек, у пољу тиква“.

ИЗВОРИ И НАПОМЕНЕ ПРИРЕЂИВАЧА

Новица Војиновић *Српске јаме у Пребиловцима – Геноцид хрватских клероусташа над Србима у Херцеговини*, Титоград 1991.,

Ђуро Екмечић, *Пребиловци- непреболна рана*, Култура Београд 1994.,

Момо Екмечић, *Пали у борби за слободу Чапљина – Неум 1941- 1945.* СУБНОР Чапљина 1984.

Милан Тасовац, *Очи у очи, Од страдања до Васкрсења Пребиловаца*, Српска православна црквена општина (Чапљина), Боспа Фоерлаг (Стокхолм), Пребиловци, 2016. године.

Приређивачи Ацо Драгићевић и Миленко Јахура, уз цитирана дјела, користили су сјећања преживјелих чија су казивања биљежена у годинама после Другог свјетског рата. Кориштен је и списак жртава за село Пребиловци из државног пописа жртава Другог свјетског рата из 1964. године.

ПДФ формат књиге *Угашена огњишта* припремио и уредио Предраг Спасојевић у јануару 2017. године када је публикација објављена на порталу Пребиловци – село на интернету, док ће штампана верзија публикације бити објављена о Васкрсенију 2017. године.

Бројним сарадницима портала *Пребиловци – село на интернету*, издавач дугује захвалност за допринос у дефинитивном обликовању прегледа угашених огњишта у Пребиловцима током Другог свјетског рата.

У величанственом храму Светог Саве на Врачару у Београду, од љета 2016. године налази се фреска на којој су новомученици из Пребиловаца. Фреска симболички представља једну вишечлану породицу из Пребиловаца са троје дјеце која су у првом плану. Најмлађе дијете, које је у пеленама, мајка из наручја предају његовом оцу. Свештеник на фресци симболизује духвника новомученика у вријеме њиховог земаљског живота. Фреска коју је урадио Владо Карановић налази се на северно-источном зиду цркве Светог кнеза Лазара која се налази испод храма Светог Саве.

Снимио: Александар Живадиновић.

Издавач: Пребиловци – село на интернету

Публикацију је преломио и за објављивање припремио, Предраг Пеђа Спасојевић

ISBN 978-99976-25-43-4

Пребиловци, 2017.

Патријарх српски Г. Иринеј свјештао је 8. августа 2015. године храм Васкрсења Христовог. Саслуживало је двадесет епископа и двије стотине свештеника уз присуство хиљаде вјерујућих Срба.

Земни остаци жртава после пола вијека извађени су из херцеговачких јама и сахрањени у крипти храма у Пребиловцима. У рату 1992. године храм је минираан. Тек 2015. године жртвама које су проглашене светитељима обезбјеђена је, по други пут, достојна сахрана у обновљеном храму. На његовим зидовима у унутрашњости исписана су имена уморених Срба.

Симео: Жељко Кузман